

FABIAN ANDRUSZKIEWICZ¹, OLGA CHYŻNA²

Noosfera jako podstawa systemu kształcenia zawodowego przyszłych nauczycieli na Ukrainie i w Polsce w społeczeństwie informacyjnym

---

Noosphere as the Basis of the Vocational Training System for Future Teachers in Ukraine and Poland in the Information Society

¹ Doktor habilitowany inżynier, Uniwersytet Opolski, Samodzielna Katedra Inżynierii Procesowej, Polska

² Profesor, Narodowy Pedagogiczny Uniwersytet w Kijowie, Ukraina

Streszczenie

W artykule analizuje się rozwój systemu kształcenia zawodowego przyszłych nauczycieli w obrębie noosferogenezy. Uzasadniono znaczenie orientacji noosferycznej systemu kształcenia zawodowego polegającej na formowaniu świadomości noosferycznej opartej na światopoglądzie noosferycznym. Złożona i wymagająca rola zawodu nauczycielskiego wymaga specyficznych umiejętności i predyspozycji, jakie musi posiadać współczesny nauczyciel, aby móc pracować w odpowiedzialny i godny sposób.

Słowa kluczowe: nauczyciel, społeczeństwo, edukacja, osobowość, światopogląd noosferyczny, informatyzacja

Abstract

Shaping a society, in the modern world, requires from the teachers making more effort in the process of teaching and upbringing, as the dynamic development of civilization and the changes taking place in the modern society need different educational and educative look at the modern society than in previous years. Difficult and responsible role that teachers take requires from them special skills and predispositions, that should have every modern teacher to be able to work in such a responsible profession of public trust.

Keywords: teacher, society, education, personality, upbringing, noospherogenesis, informatization

---

Wstęp

W ostatnich latach nastąpiły istotne zmiany w otaczającej nas rzeczywistości, również w edukacji, a integracja z Unią Europejską sprawiła, iż Ukraina

i Polska zaczęły nadrabiać ogromny dystans, jaki dzielił ich od najbardziej rozwiniętych krajów Europy. Szybki postęp naukowo-technologiczny otwiera nowe horyzonty wiedzy, przekształcania przyrody i społeczeństwa, ukazuje obecność tendencji rozwojowych współczesnego świata, które wyraźnie ujawniają się w życiu człowieka i stanowią zapowiedź przejścia do nowej ery istnienia. Współczesny świat charakteryzuje się niestabilnością, wieloznacznością, różnorodnością, rozpadem stereotypów, gwałtownymi zmianami rodzajów i form aktywności. Nowa społeczność światowa formuje się w skomplikowanych, sprzecznych i konfliktowych procesach globalizacji. Konstruktywną koncepcją strategii przezwyciężenia globalnego kryzysu cywilizacji i zabezpieczenia jej dalszego bezpiecznego rozwoju jest celowe kształtowanie cywilizacji noosferycznej.

Kształcenie zawodowe przyszłych nauczycieli zdolnych pracować efektywnie i uczyć się na przestrzeni całego życia, strzec i zwiększać wartości kultury narodowej i społeczeństwa obywatelskiego, rozwijać i wzmacniać niepodległe demokratyczne państwo prawne jako integralną część Wspólnoty Europejskiej i Światowej są ważnymi zadaniami stojącymi przed szkolnictwem wyższym.

Wymagania społeczne – nowe strategie w kształceniu zawodowym nauczycieli

Państwa polskie i ukraińskie dążą do utworzenia systemu kształcenia wyższego przyszłych nauczycieli odpowiadającego wyzwaniom czasu i potrzebom społeczności, prowadzi się zatem poszukiwania nowych, konceptualnych zasad dotyczących wyznaczenia treści edukacji i kierunków jej rozwoju.

W tych warunkach istnieje realna możliwość formowania kultury profesjonalnej nauczycieli jako wytworu wzajemnego porozumienia i tolerancji. Według Andruszczenki (2010, s. 21–22) „[t]en kontekst nadaje nowe znaczenie edukacji i wychowaniu, w których główne znaczenie mają: potencjał intelektualny, kreatywność, kompetencja komunikacyjna i ukierunkowanie etyczne na osiągnięcie wzajemnego porozumienia, jedności i pokoju. Zatem edukacja jako instytut społeczny i zasób socjalizacji człowieka potrzebuje orientacji na nowe strategie, nowe metodologie myślenia i poznania, a także konieczności odpowiedniego szkolenia i edukacji w wyniku istnienia otwartego, nieliniowego, szybko się zmieniającego świata”.

Celem artykułu jest opracowanie i uzasadnienie teoretyczno-metodologicznych zasad procesu przygotowania przyszłych nauczycieli na Ukrainie i w Polsce w kontekście rozwoju cywilizacji neosferycznej.

Entropia poznawczego obszaru informacyjnego współczesnego kształcenia nauczycieli wzrasta na tyle, że ważnym zadaniem staje się jego optymalizacja na zasadach indywidualizacji zdolności poznawczych z jednej strony i fundamentalizacja w zakresie współczesnego naukowego wizerunku świata, rozwoju eduka-

cji z drugiej strony. Osiągnięcie wysokiego poziomu przygotowania zawodowego nauczycieli jest niemożliwe bez:

- stworzenia zintegrowanego środowiska informacji naukowo-edukacyjnej oraz poszerzenia treści i organizacji systemu kształcenia zawodowego przyszłych nauczycieli w globalnej przestrzeni informacyjnej,
- stworzenia optymalnej infrastruktury informacyjnej w każdym z elementów składowych kształcenia wyższego,
- kształtowania i racjonalnego wykorzystania poznawczych i duchowych zasobów informacyjnych: naukowych, edukacyjnych, kulturalnych, zawodowych itp.,
- stworzenia bazy danych zorientowanej na prognozowanie procesów integracyjnych rozwoju społeczno-gospodarczego, politycznego i kulturalnego oraz systemów informacyjno-komunikacyjnych w zakresie kształcenia zawodowego nauczycieli.

Takie podejście wymaga wprowadzenie procesu integracji informacji społecznej i kulturowo-poznawczej do ogólnoplanetarnego obszaru oświatowo-naukowego.

Nauczyciel humanista a edukacja noosferyczna

Pojęcie *noosfera* po raz pierwszy wykorzystano na początku lat 20. XX w. na jednym z warsztatów Bergsona w Paryżu, kiedy Wernadskij ogłosił swoją koncepcję rozwoju biosfery. Później termin *noosfera* szeroko był wykorzystywany przez de Chardina.

Termin *noosfera* otrzymuje obecnie szerokie brzmienie, jednak jest interpretowany niejednoznacznie. Według Wernadskiego (1993, s. 36) „noosfera jest etapem w historii człowieka, kiedy jego zbiorowy umysł i wola kolektywna są w stanie zabezpieczyć wspólny rozwój (koewolucję) przyrody i społeczeństwa, natomiast edukacja noosferyczna i jej główne zadania wypływają logicznie z charakteru pojęcia «cywilizacja noosferyczna»”.

Wyrazami kluczowymi tej definicji są:

- koewolucja (wspólny harmonijny rozwój) ludzkości i przyrody,
- priorytet wartości ogólnoludzkich,
- integralny intelekt ludzkości,
- efektywnie kierowany, stabilny i bezpieczny rozwój.

Nauka o noosferze – noosferologia – zaczęła nabywać cech określonej dziedziny badań, wyznacza podstawę do rozwiązania problemów procesu kształtowania się cywilizacji noosferycznej, jej głównych okresów, a także określa związek z procesem globalnej informatyzacji społeczeństwa.

Jeśli w pracach de Chardina (2012), Wernadskiego (1993) po raz pierwszy wprowadzono pojęcie *noosfera* i pokazano jej rolę w ewolucji przyrody i społeczeństwa, to w artykułach i monografii Ursuła pojęcie noosfery zostało nie tylko

wyjaśnione i poszerzone, ale również określono główne etapy powstania cywilizacji noosferycznej oraz ustalono ścisły związek tego procesu z globalną informatyzacją społeczeństwa. Według Ursuła (1993, s. 275) cywilizację noosferyczną należy rozumieć jako „jakościowo nowy stan, przy którym na drodze intensywnych transformacji społeczeństwo wejdzie w koewolucję z przyrodą, gdzie priorytetowymi będą humanitarne i ogólnoludzkie wartości, a integralny intelekt ludzkości zapewni jego przejście od klęsk żywiołowych i katastrofy globalnej do stanu efektywnie kierowanego, stabilnego i bezpiecznego rozwoju”.

Przejście w „jakościowo nowy stan”, charakterystyczny dla współczesnego okresu rozwoju systemu kształcenia zawodowego nauczycieli, wymaga poszukiwania nowych treści i technologii nauczania, rozwijania pracy eksperymentalnej, wprowadzenia innowacji edukacyjnych, orientacji kulturologicznej procesu edukacyjnego, które przewidują kształcenie nie tylko pewnego systemu wiedzy i umiejętności, ale i rozwoju duchowego w kontekście współdziałania wszystkich indywidualnych procesorów odbioru świata i kształtowania zawodowego jako czynnika rozwoju kultury.

Właściwością typową obecnego procesu kształcenia zawodowego przyszłych nauczycieli jest wzmocnienie związków między kulturą i edukacją z uwagi na to, iż kultura koncentruje system wartości, który jest podstawą orientacji podmiotu, reguluje jego działalność, wyznacza sposób bycia. Kultura zawsze przerasta rzeczywistość, żyje w przestrzeni duchowej, otwiera nowe horyzonty, proponuje bodźce duchowe. Pojęcie *kultura* we współczesnej nauce tłumaczy się jako kompleks wyróżniających cech społeczeństwa: fizycznych, duchowych, intelektualnych i emocjonalnych, styl życia, podstawowe zasady bytu, system wartości, tradycji i wierzenia, sztuka (Ikonnikowej, Bolszakowa, 2008).

Obecnie istnieje potrzeba dopracowania zadań systemu kształcenia zawodowego przyszłych nauczycieli, jego celów, poszczególnych etapów i części, a mianowicie:

- opracowanie i spełnienie ogólnopństwowej strategii rozwoju kształcenia zawodowego przyszłych nauczycieli odpowiednio do potrzeb obiektywnych społeczeństwa w zakresie zmian ekonomiczno-społecznych,
- określenie i realizację kompleksu praktycznych działań skierowanych na przewyższenie kryzysowych procesów i zjawisk, stabilizację, reformowanie i rozwój na podstawie nowych instytucji, mechanizmów i metod,
- integrację krajowego systemu kształcenia zawodowego ze światową przestrzenią edukacyjną, efektywne rozwijanie komunikacji intelektualnej.

Według Kunikowskiego (2007, s. 112) „współczesna szkoła wymaga i wymagać będzie wielowymiarowego podejścia do kwalifikacji, jak również kompetencji nauczyciela. W związku z tym należy dążyć do opracowania zakresu kwalifikacji redundancyjnych, które zapewnią nauczycielom podejmowanie i realizację przyszłościowych zadań edukacyjnych w nowoczesnej szkole. Za takie kwalifi-

kacje uznawać z pewnością należy te, które mieć będą charakter uniwersalny i ponadczasowy, a w szczególności technologie informacyjne, jako niezbędny element nowoczesnej szkoły”.

W ewolucji podstaw teoretycznych kształcenia zawodowego przyszłych nauczycieli bardzo długą historię ma pozostający, dominujący w praktyce nowoczesnej wyższej ukraińskiej i polskiej szkoły paradygmat kognitywno-informacyjny, istotą którego jest przekazywanie i absorpcja przez studentów maksymalnej ilości wiedzy. Obecnie postrzegamy kształtowanie się nowego paradygmatu, kognitywno-kulturowego, w którym nie będzie miejsca dla absolutyzowania wiedzy i błędów szkoły autorytarnej.

Ogniewiuk (2005, s. 47) jest przekonany, iż „paradygmat kompetencyjny niby wyrasta z indywidualnego i staje się jego logicznym kontynuantem, paradygmat indywidualny transformuje się w kompetencyjno-indywidualny, co świadczy o przejściu do nowej jakości edukacji w związku z wyzwaniem konkurencji i globalizacji świata w wymiarze informacyjnym. Można zatem stwierdzić, że w obecnym stanie edukacji i w przyszłości będą determinować paradygmaty kognitywno-kulturologiczne i kompetencyjno-indywidualne. Znajdują się one w stałym rozwoju, zbliżają się, tworzą międzyparadygmalny obszar jako najbardziej sprzyjający rozwojowi i twórczości”.

Współczesne tendencje kształcenia zawodowego przyszłych nauczycieli w warunkach wielokulturowego środowiska edukacyjnego wyznaczone są przez:

- wzmocnienie komponentu narodowego w treści pedagogicznej,
- zwiększenie wpływu duchowego i religijnego na proces kształcenia zawodowego przyszłych nauczycieli,
- wspieranie i rozwój idei narodowej edukacji polskiej i ukraińskiej,
- realizację specjalnych programów w dziedzinie edukacji obywatelskiej, patriotycznej, międzynarodowej,
- wzajemny wpływ etniczno-kulturowych, narodowych i globalnych aspektów edukacji.

Podsumowanie i wnioski końcowe

W sytuacji społeczeństwa informacyjnego, w którym głównym potencjałem i zasobem jest człowiek oraz wspólnoty społeczne, w systemie informacji społecznej powstają nowe teorie dotyczące rozwoju kształcenia zawodowego przyszłych nauczycieli. Wspierają się one na zrozumieniu sytuacji informacyjnej, w której wiedza, kulturalny i duchowy dorobek w systemie poznania jako rezultat indywidualnego i zbiorowego przetwarzania naukowo-technologicznej informacji, duchowego i wartościowego doświadczenia jest jednocześnie produktem konsumpcji i produkcji materialnej oraz duchowej na poziomie ogólnospołecznym.

Poza tym wszyscy jesteśmy świadomi faktu, że nigdy w swojej historii edukacja nie była, nie jest i nie będzie w stanie wyposażyć ucznia w wiedzę

wystarczającą mu na całe życie. Dlatego też konieczny jest indywidualnie i skutecznie prowadzony proces samokształcenia, który w dużej mierze zdecyduje o pozycji człowieka w nowym, tworzącym się społeczeństwie informacyjnym, a miarą tego procesu będzie zdolność do kreowania nowej rzeczywistości.

Literatura

- Aleksander, T. (2009). *Andragogika*. Radom, Kraków: Instytut Technologii Eksploatacji – Państwowy Instytut Badawczy.
- Araucz-Boruc, A. (2015). *Bezpieczeństwo i obronność w edukacji młodzieży*. Siedlce: Wyd. UP-H w Siedlcach.
- Fontana, D. (1995). *Psychologia dla nauczycieli*. Poznań: Zysk i S-ka.
- Jankowski, K., Sitarska, B., Tkaczuk, C. (red.) (2002). *Jakość kształcenia w szkole wyższej – priorytetem współczesności*. Siedlce: Wyd. Akademii Podlaskiej.
- Kunikowski, J. (2007). O zawodzie i osobowości nauczyciela. W: F. Szlosek (red.), *Ewolucja kwalifikacji nauczycieli w kontekście przemian cywilizacyjnych* (s. 134–145). Warszawa, Siedlce, Radom: Instytut Technologii Eksploatacji, Państwowy Instytut Badawczy.
- Szewczuk, W. (1998). *Encyklopedia psychologii*. Warszawa: Fundacja Innowacja.
- Андрущенко, В.П. (2010). *Освітня політика (огляд порядку денного)*. К.: МП Леся.
- Вернадский, В. (1993). *Жизнеописание. Избранные труды. Воспоминания современников*. Доклад Международной комиссии ЮНЕСКО о глобальных стратегиях развития образования в XXI веке. Pobrane z: http://copyright.iile.ru/news_oon (26.06.2017).
- Иконниковой, С.Н., Большакова, В.П. (red.) (2008). *Теория культуры: Учебное пособие*. СПб.: Питер.
- Огнев'юк, В.О. (2005). Освіта міжпарадигмального періоду. W: В.П. Бех (red.), *Нова парадигма: Журнал наукових праць*. К.
- Тейяр де Шарден, П. (2012). *Феномен человека*. «АСТ», «Астрель», «Полиграфиздат».
- Урсул, А.Д. (1993). *Путь в ноосферу: Концепция выживания и устойчивого развития человечества*. М.: Изд-во ЛУИ.